

NÜFUS ÖZELLİKLERİ ve NÜFUS SAYIMLARI

Belirli bir zamanda ve sınırları belirli bir alanda yaşayan insan sayısına **nüfus** denir.

Demografi (Nüfus Bilimi): Nüfusun yapısını, durumunu, dinamik özelliklerini inceleyen bilim dalıdır.

NÜFUS SAYIMI

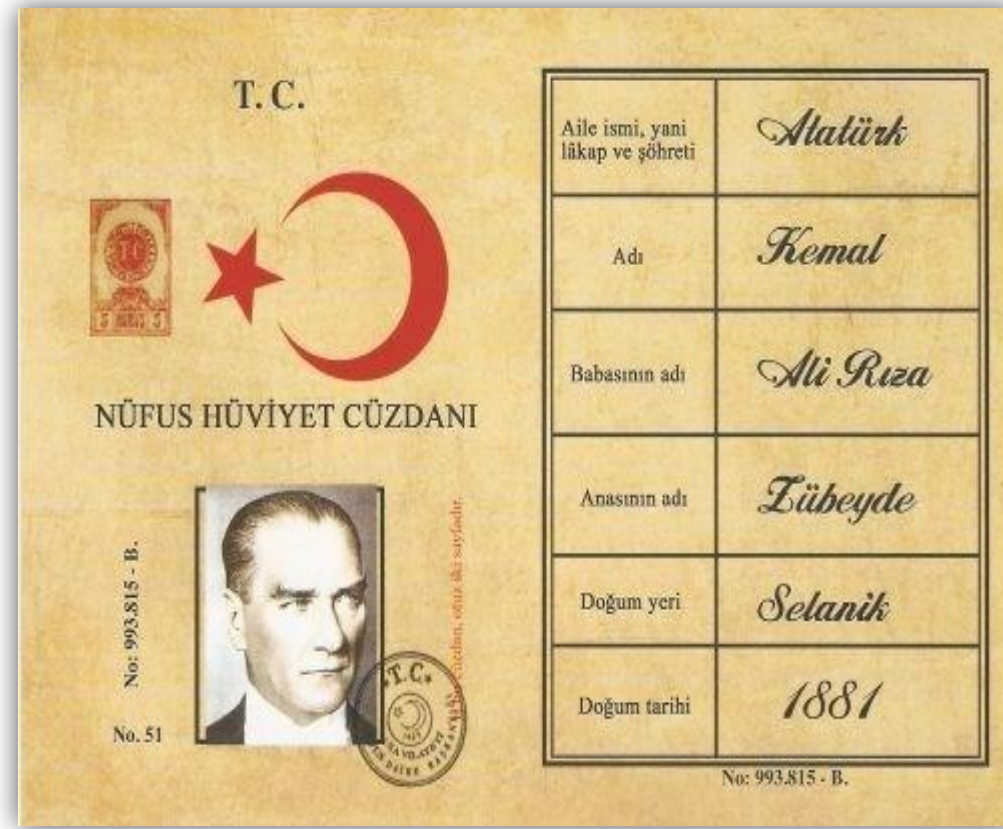
Demografik, sosyal ve ekonomik verilerin toplanması, değerlendirilmesi ve analiz edilmesine **nüfus sayımı** denir.

Dünyada bilinen ilk nüfus sayımları
Çin, Sümer ve Mısır toplumlarında
(MÖ 3000-2750) tahsil edilecek vergi miktarını ve orduya alınacak asker sayısını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Dünyada ilk modern nüfus sayımı
18. yüzyılda İskandinav ülkelerinde
(1749 **İsveç**) yapılmıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı 1831 yılında II. Mahmut döneminde vergi ve asker yükümlülerini tespit etmek amacıyla yapılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk resmî nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır.

Günümüzde ülkemizdeki nüfus sayımlarını Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) yapmaktadır.

NÜFUS SAYIM YÖNTEMLERİ

De Facto

İnsanların sayım gününde buldukları yerin nüfusuna eklenmesine dayalı olarak gerçekleşen yöntemdir.

De Jure

Nüfus sayımının sürekli ikamet adresinin esas alınmasına dayalı olarak gerçekleşen yöntemdir.

NÜFUSUN ÖZELLİKLERİ

Cinsiyet
Yapısı

Ortalama
Yaşam
Süresi

Yaş
Grubu

Okuryazar
Oranı

Doğum ve
Ölüm
Oranları

Nüfus
Artış
Oranı

Şehir ve
Kır
Nüfusu

Çalışanların
Sektörlere
Dağılımı

Cinsiyet Yapısı

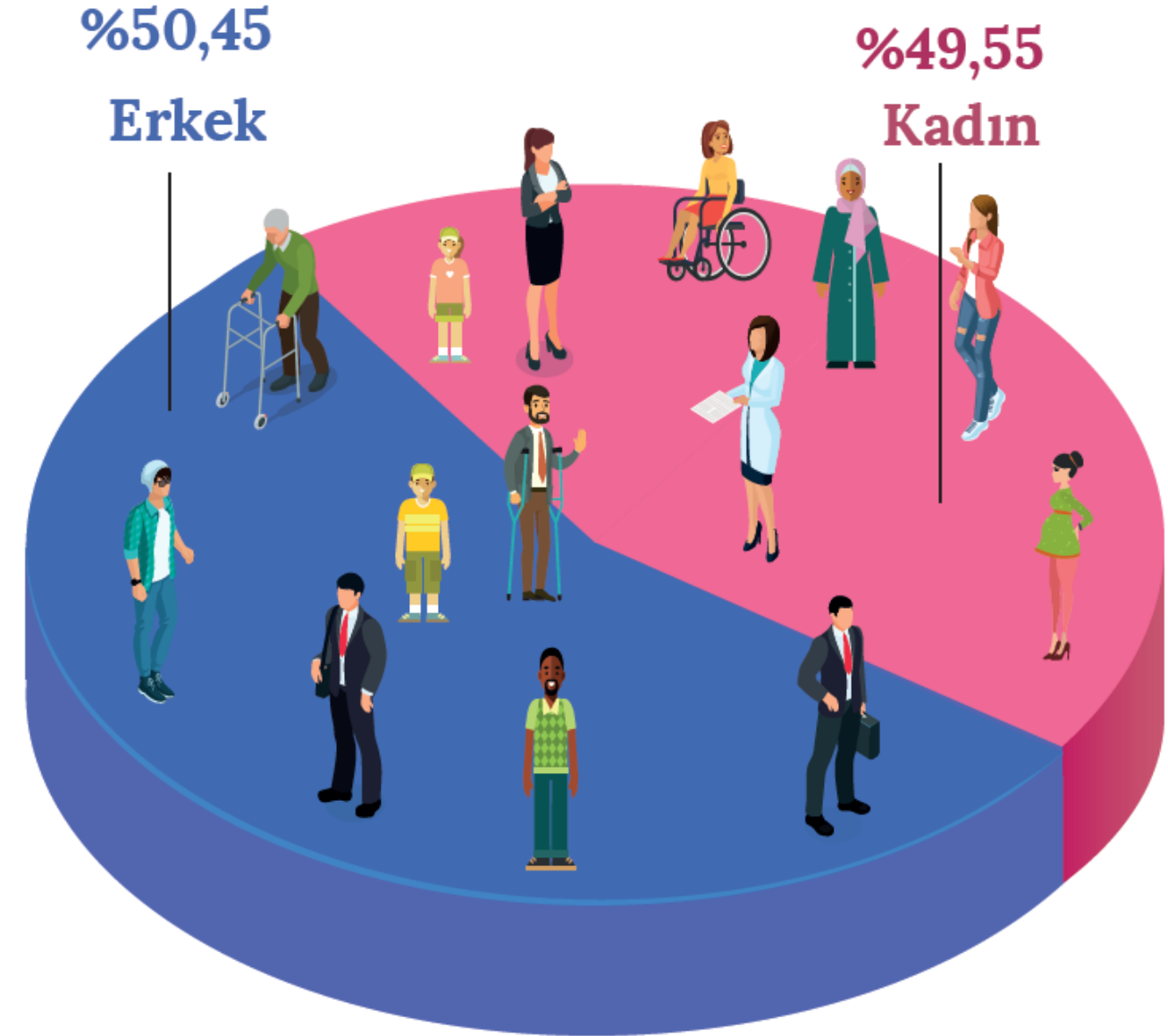
Cinsiyet yapısı, en genel anlamıyla nüfusun kadın ve erkek nüfus olarak dağılımıdır.

Dünya Nüfusunun Cinsiyet Yapısı (2015)

 %50,45 Erkek

 %49,55 Kadın

Not: Göç olayına genelde erkekler katıldığı için göç veren yerlerde kadın nüfus, göç alan yerlerde ise erkek nüfus oranının fazla olma ihtimali yüksektir.

Dünya nüfusunun cinsiyet oranı
(Dünya Bankası, 2015)

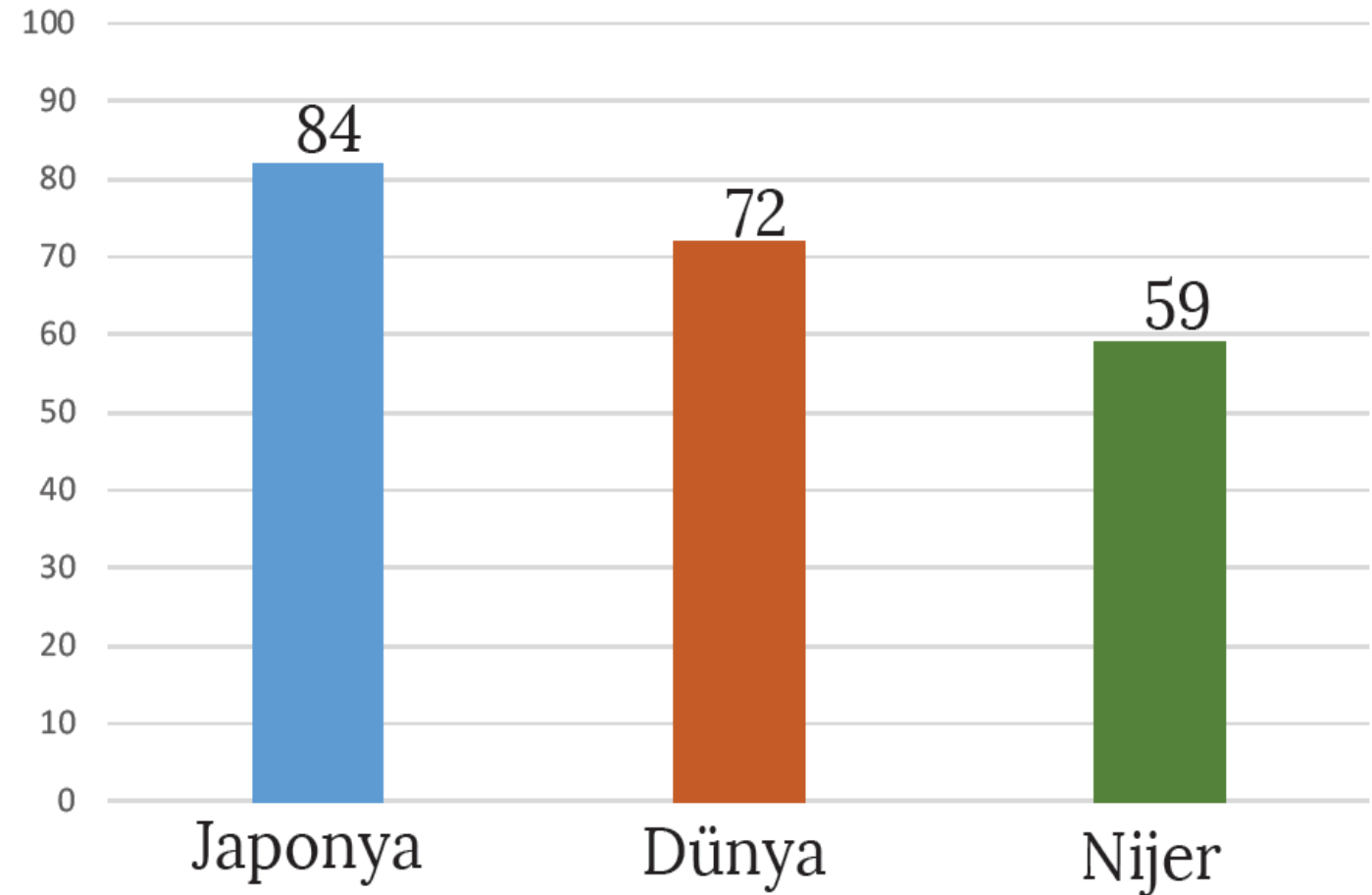
Ortalama Yaşam Süresi

Ortalama yaşam süresi, ülkelerin sağıktaki seviyeleri ile doğrudan ilişkili ve gelişmişliğin göstergelerinden biridir.

Dünyadaki ortalama yaşam süresi 72 yıldır.

Gelişmiş bir ülke olan Japonya'da ortalama yaşam süresinin 84 yıl, az gelişmiş bir ülke olan Nijer'de ise 59 yıl olduğu görülmektedir.

(Yaşam Süresi)

Ortalama yaşam süreleri
(Dünya Bankası, 2015)

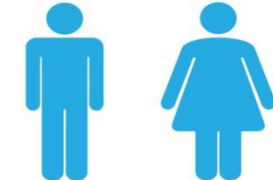

Nüfusun Yaş Gruplarına Dağılımı

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı üç gruba ayrılır:

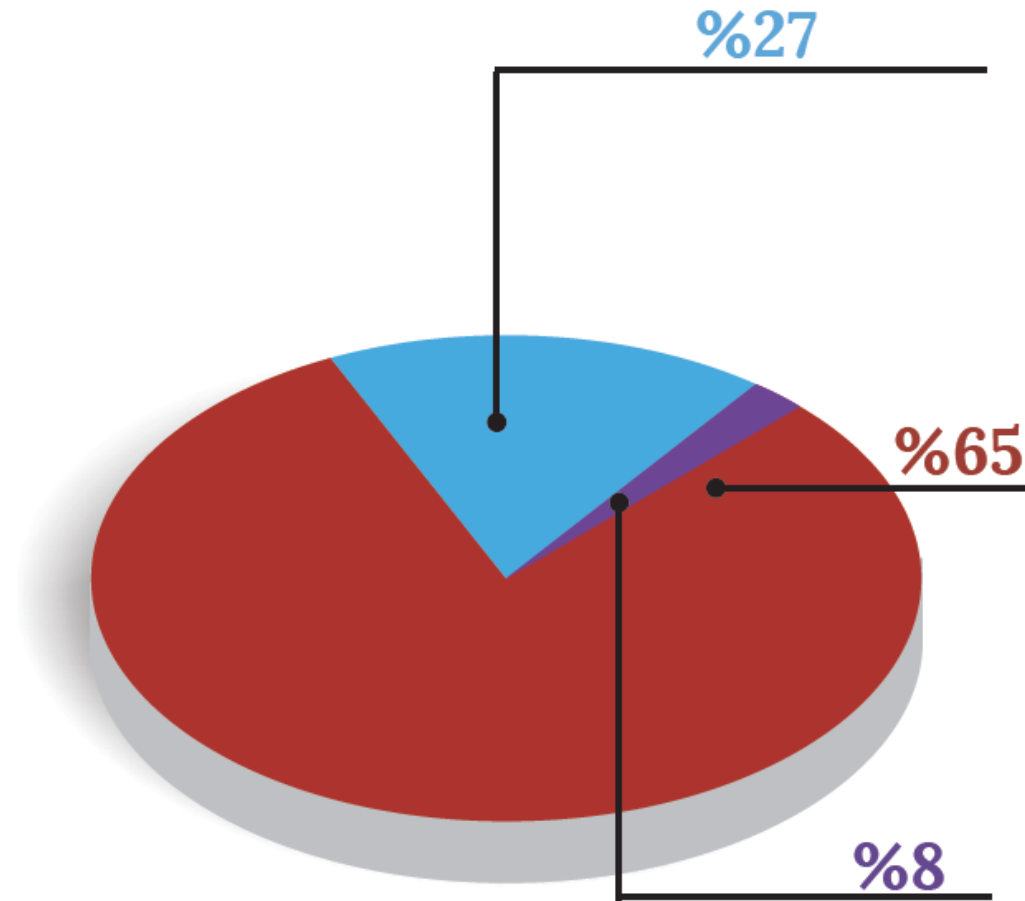
0-14 Yaş **Çocuk Nüfus**

15-64 Yaş **Yetişkin Nüfus**

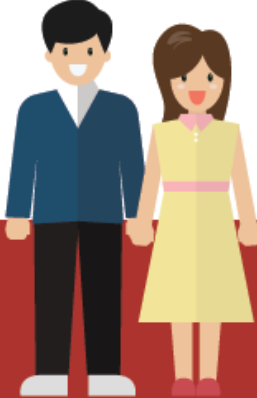
65+ Yaş **Yaşlı Nüfus**

0-14 yaş

15-64 yaş

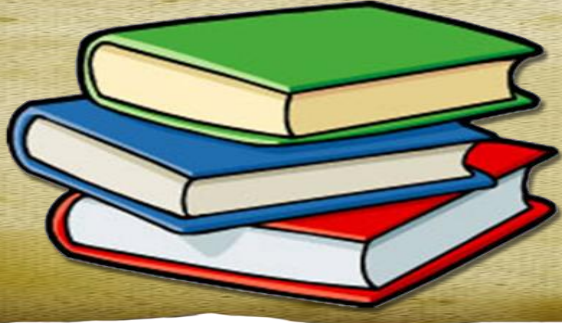

65+ yaş

Dünya nüfusunun yaş gruplarına dağılımı

(Dünya Bankası, 2015)

BİLGİ NOTU

+

= Bağımlı Nüfus

0-14 yaş aralığındaki nüfus ile 65 yaş üzeri nüfusa **bağımlı nüfus** denir. Gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus olarak tabir edilen 65 yaş üzeri nüfus, gelişmemiş ülkelerde ise çocuk nüfus olarak tabir edilen 0-14 yaş grubu oransal olarak fazladır.

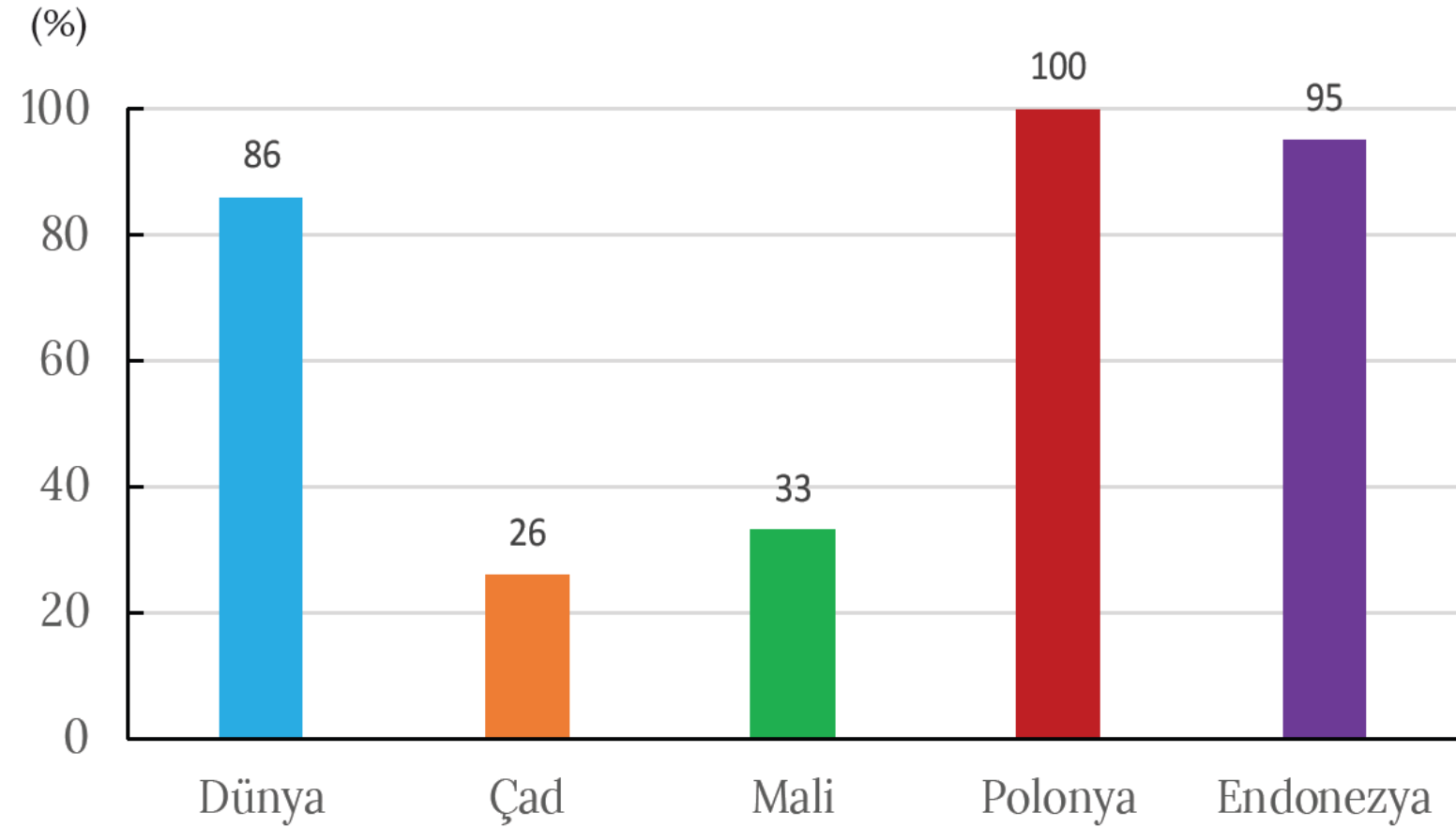

Okuryazar Oranı

Bir ülke nüfusuna ait okuryazar oranının yüksek olması gelişmişlik ölçütleri arasında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla günümüzde gelişmiş ülkelere bakıldığında eğitim-öğretim çağındaki nüfusa ait okuryazar oranının oldukça yüksek olduğu görülür.

ABD, Japonya ve Avrupa ülkelerinde okuma yazma oranı %100'e yakınken Mali, Çad, Somali ve Tanzanya gibi ülkelerde ise bu oran %50'nin altına düşmektedir.

Okuma çağındaki nüfusun okuryazarlık oranları
(Dünya Bankası, 2015)

Doğum ve Ölüm Oranı

Dünya genelinde bir yıl içinde meydana gelen doğum sayısının toplam nüfusa oranına **doğum oranı** denir. Ölüm sayısının toplam nüfusa oranına ise **ölüm oranı** denir. Gelişmiş ülkelerde doğum ve ölüm oranları azken gelişmemiş ülkelerde bu iki oranın da yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Dünya Nüfusunun Doğum ve Ölüm Oranları (2015)

❖ Doğum Oranı ‰19,6

❖ Ölüm Oranı ‰7,7

Aşağıdaki tabloda bazı ülkelerin 2015 yılına ait doğum ve ölüm oranları gösterilmiştir. Verilen örnekteki gibi ülkelerin doğal nüfus artış hızlarını hesaplayarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

Ülkeler	Doğum Oranı (‰)	Ölüm Oranı (‰)	Doğal Nüfus Artış Hızı (‰)
Liberya	35,8	8,8	27
Japonya	8,4	9,9	- 1,5
İtalya	8,6	10,2	- 1,6
Singapur	9,3	4,7	4,6
Honduras	23	4,8	18,2

Tabloda verilen doğal nüfus artışlarına göre hangi ülkelerin nüfusları azalmaktadır?

Japonya ve İtalya'nın nüfusları azalmaktadır.

Liberya ve Honduras'taki ölüm oranının İtalya ve Japonya'ya göre daha az olması nasıl açıklanabilir?

Liberya ve Honduras'ta ölüm oranlarının İtalya ve Japonya'dan daha az olması son yıllarda sağlık alanında ilerlemeler yaşandığını göstermektedir. Ayrıca Japonya ve İtalya'da nüfusun önemli bir kısmını yaşlılar oluşturduğu için ölüm oranları fazladır.

Tablodaki veriler göz önünde bulundurulduğunda hangi ülkenin diğerlerine göre daha gelişmiş olduğu söylenebilir?

Japonya diğer ülkelere göre daha gelişmiştir.

Nüfus Artış Oranı

Nüfus artış oranı, doğum ve ölüm oranları arasındaki farkı ifade eder. Doğum oranlarının ölüm oranlarından fazla olması nüfusun artmasına, az olması da nüfusun azalmasına neden olmaktadır.

Doğumların ölümlerden fazla olması sonucu meydana gelen nüfus artışına **doğal nüfus artışı** denir.

Doğal nüfus artışına ek olarak göçlerin etkisiyle meydana gelen nüfus artışına da **gerçek nüfus artışı** denir.

Yıllık nüfus artış hızı ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir. Gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı düşük iken az gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı yüksektir.

Nüfus artış hızının yüksek olduğu bir ülke SOMALİ

Özellik	Somali	Almanya
Nüfus miktarı	11 079 000	80 682 000
Kişi başına düşen millî gelir	131 \$	47 966 \$
Doğal nüfus artış hızı	%32,1	%-2,4
Gerçek nüfus artış hızı	%28,6	%2
Ortalama kadın ve erkek ömrü (yıl)	56-53,5	83,1-78,2

Nüfus artış hızının düşük olduğu bir ülke ALMANYA

Nüfus artış hızının yüksek olmasının olumsuz sonuçları

- ❖ Beslenme, sağlık, barınma ve eğitim gibi hizmetlere duyulan ihtiyaç daha fazladır.
- ❖ Devletin demografik yatırımlara ayırdığı pay fazladır.
- ❖ Kişi başına düşen milli gelir azalır.
- ❖ Doğal kaynaklar hızla tükenir.
- ❖ İşsizliğin yükselmesine neden olur.
- ❖ İnsanların göç etmesine sebep olur.

Nüfus artış hızının yüksek olmasının olumlu sonuçları

- ❖ İşçi ücretleri ucuzlar.
- ❖ Mal ve hizmetlere olan talep artar.
- ❖ Genç ve dinamik nüfus fazladır.
- ❖ Ülkenin savunma gücü artar.

Nüfus artış hızının düşük olmasının olumsuz sonuçları

- ❖ Yaşlı nüfus oranı fazladır. Yaşlı ve emekli nüfus oranının fazlalığı ekonomi üzerinde baskı oluşturmaktadır.
- ❖ Genç nüfus oranı azdır.
- ❖ Çalışma çağındaki nüfusun azalması, iş gücü yetersizliğine; bu da ülkenin göç almasına neden olur.

Nüfus artış hızının düşük olmasının olumlu sonuçları

- ❖ Eğitim, sağlık ve ulaşım gibi hizmetler daha kalitelidir.
- ❖ Anne ve bebek ölüm oranları oldukça düşüktür.
- ❖ Ülkede nüfusun temel ihtiyaçları karşılandığı için daha çok sanayi yatırımlarına ağırlık verilir.

Şehir ve Kır Nüfusu

Gelişmiş ülkelerde nüfusun çoğunluğu şehirlerde, az gelişmiş ülkelerde ise kırsal kesimlerde yaşamaktadır.

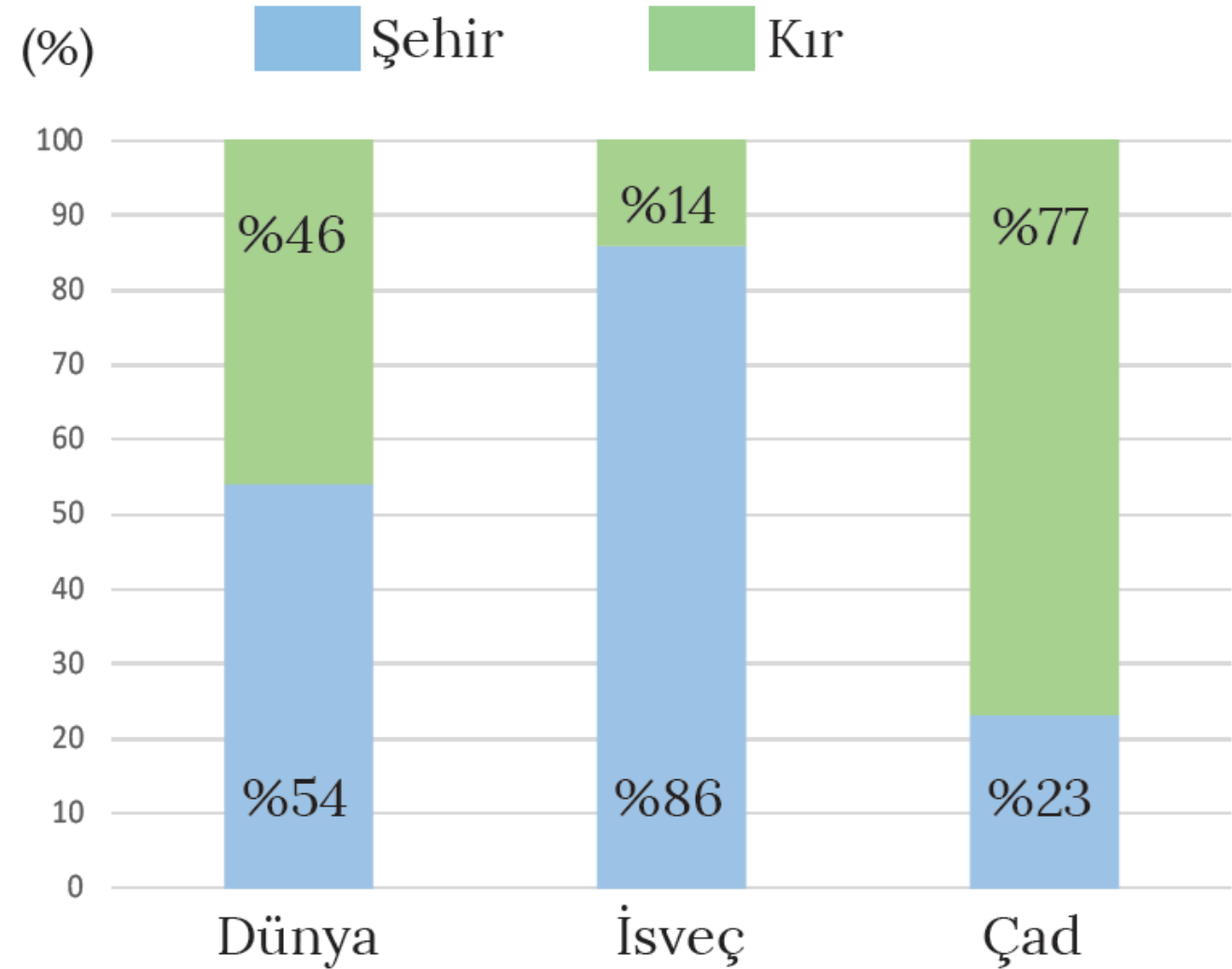
Dünya Nüfusunun Şehir-Kır Oranı (2015)

%54 Şehir

%46 Kır

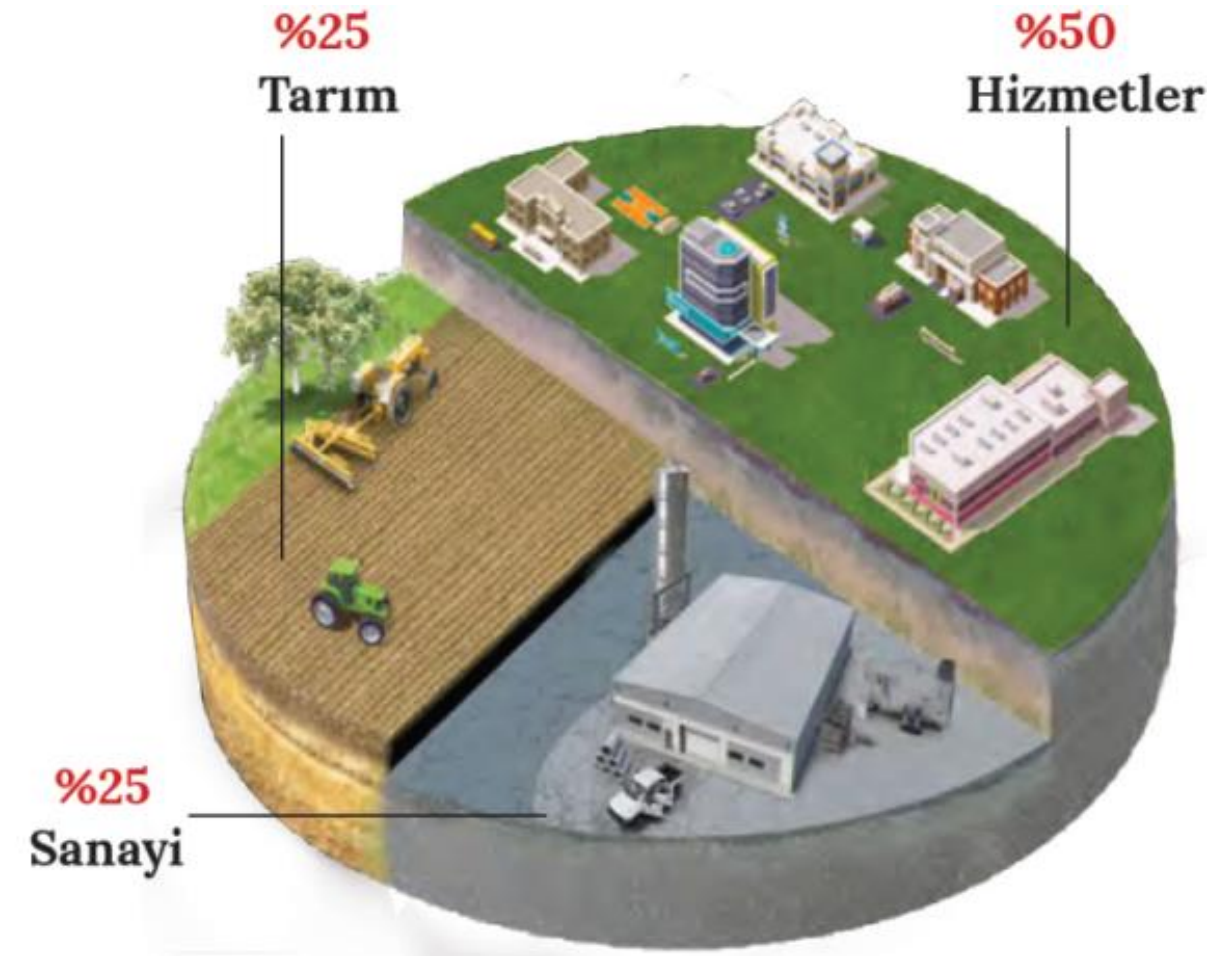

Şehir ve kır nüfusunun dağılımı
(Dünya Bankası, 2015)

Aktif Nüfusun Sektörel Dağılımı

Gelişmiş ülkelerde aktif nüfusun büyük bölümü sanayi ve hizmetler sektöründe, gelişmemiş ülkelerde ise tarım sektöründe çalışmaktadır. Dünya geneline bakıldığında aktif nüfusun yaklaşık yarısı hizmetler sektöründe, diğer yarısı da tarım ve sanayi sektörlerinde çalışmaktadır.

Dünyada aktif nüfusun sektörel dağılımı
(Dünya Bankası, 2015)

Aşağıdaki tabloda gelişmişlik seviyeleri farklı olan Somali ve Almanya'ya dair bazı özellikler verilmiştir. Bu özelliklerin hangi ülkeye ait olduğunu karşısındaki kutucuklara (X) işareti koyarak belirtiniz.

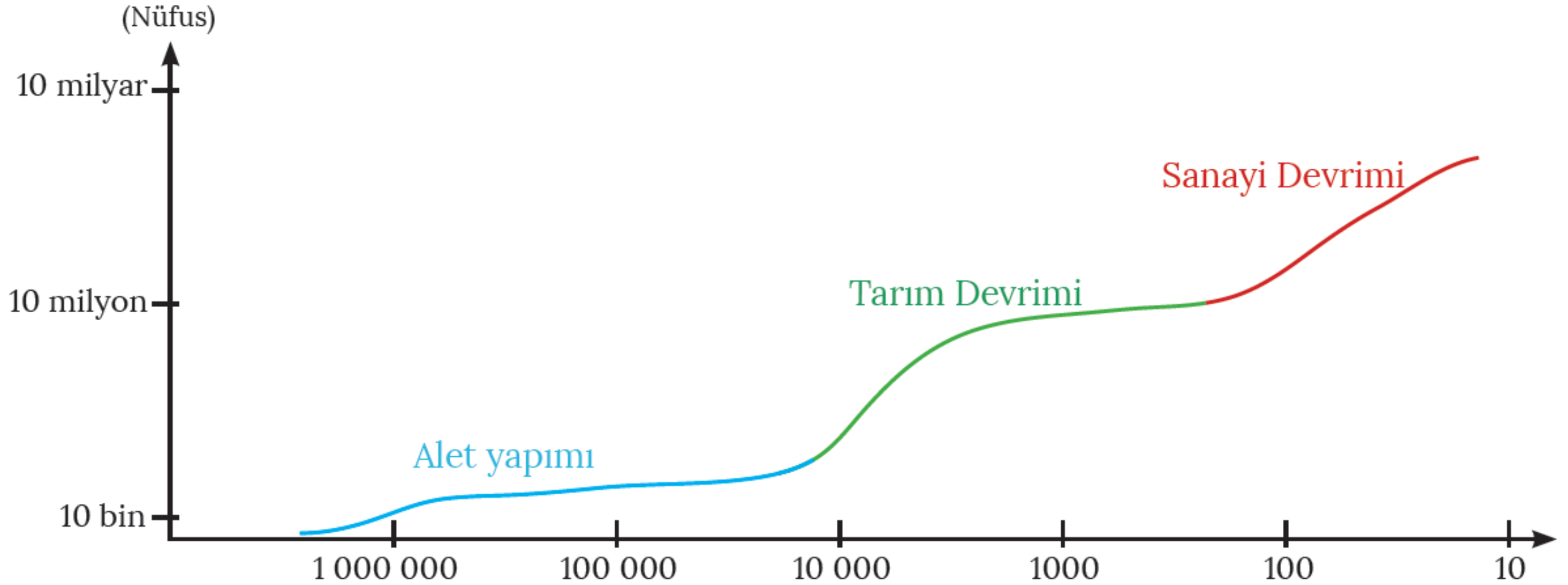
Özellik	Somali	Almanya
Beslenme koşullarının iyi olması		X
Yaşam standartlarının düşük olması	X	
Kişi başına düşen millî gelirin yüksek olması		X
Teknolojiyi daha aktif kullanması		X
Eğitim seviyesinin düşük olması	X	
Genç nüfus oranının fazla olması	X	
Sağlık imkânlarının gelişmemiş olması	X	
Yaşlı nüfus oranının yüksek olması		X
Bebek ölüm oranlarının yüksek olması	X	
Aktif nüfusun daha çok hizmet sektöründe çalışması		X
Ortalama yaşam süresinin kısa olması	X	

DÜNYA NÜFUSUNUN TARİHSEL SÜREÇTEKİ DEĞİŞİMİ

Yıl	Dünya Nüfusu	Nüfus Artış Oranı (%)	İkiye Katlanma Süresi	Ortalama Ömür
MÖ 10 000	86 milyon			20 yıl
0	250 milyon	%0,001	2000 yıl	
1650	500 milyon	%0,05	1650 yıl	
1750	730 milyon	%0,1	700 yıl	35 yıl
1800	900 milyon	%0,3	400 yıl	
1850	1,1 milyar	%0,5	240 yıl	
1900	1,6 milyar	%0,1	140 yıl	45 yıl
1950	2,5 milyar	%1,1	70 yıl	55 yıl
2000	6 milyar	%1,7	41 yıl	65 yıl
2015	7,4 milyar	%1,13	65 yıl	72 yıl

Tarihî süreçte dünya nüfusunun sürekli olarak artış gösterdiği kabul edilmektedir. Ancak bazı dönemlerde bu artışta hızlanma, bazı dönemlerde de yavaşlama olmuştur. Dünya nüfusunda ani artışların olduğu dönemlere sıçrama dönemi denir. Dünya nüfusunda genel olarak **3 ana sıçrama dönemi** yaşanmıştır.

Dünya nüfusunun büyüme eğrisi (Özgür M., 2011)

Günümüzden yıl önce

Birinci Sıçrama Dönemi

Yaklaşık **1 milyon yıl önce** insanın çeşitli **aletleri icat etmesiyle** başlamıştır. Geliştirdiği bu aletler sayesinde insan, avcılık yaparak besin ihtiyaçlarını temin etmiş; aynı zamanda vahşi hayvanlardan da korunmuştur. Bu dönemdeki gelişmeler, insan ömrünün uzamasında dolayısıyla nüfus artışına yönelik bir sıçrama döneminin yaşanmasında etkili olmuştur.

İkinci Sıçrama Dönemi

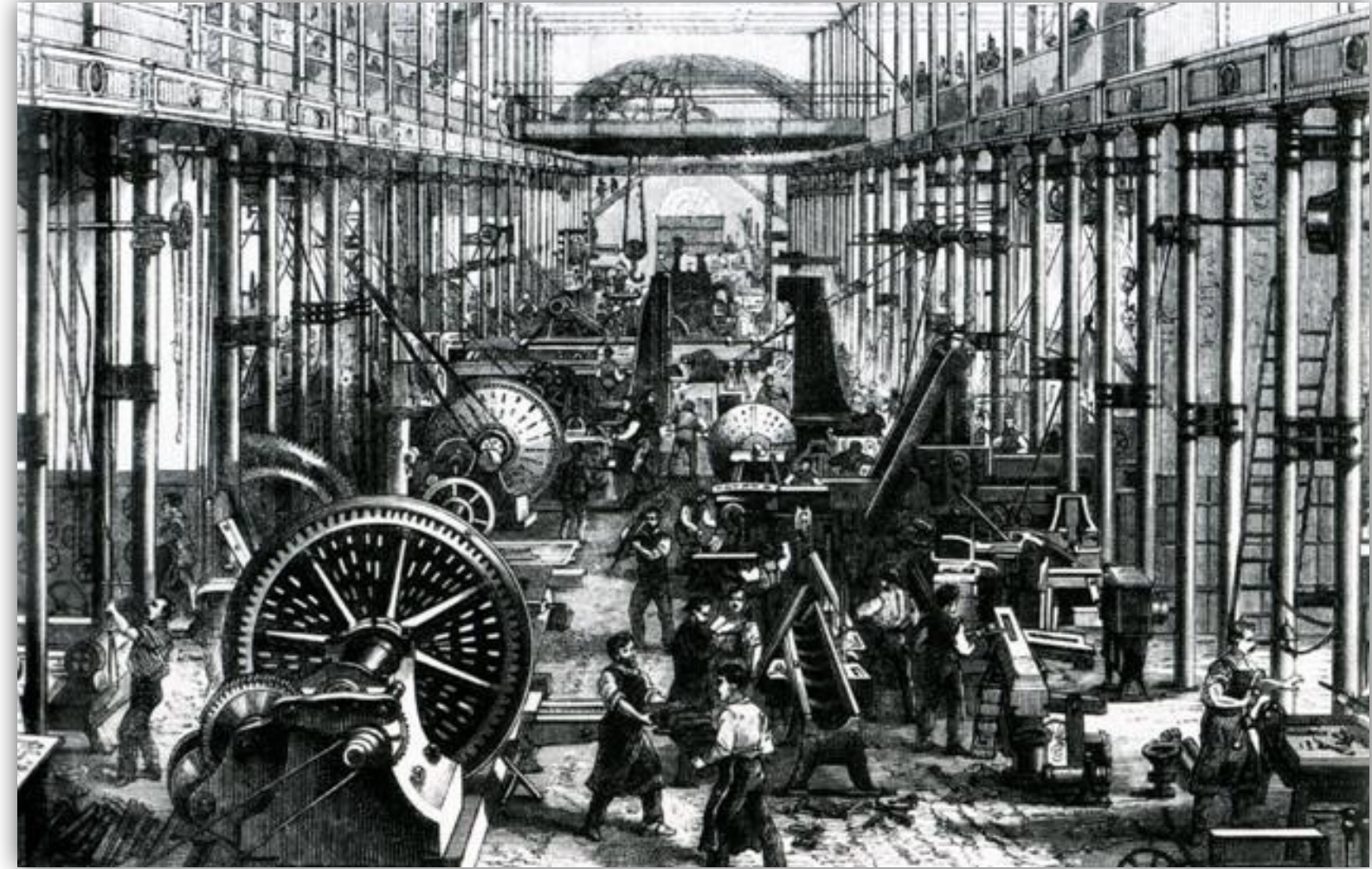
Yaklaşık 10 000 yıl önce yerleşik hayata geçen insanlar, **hayvanları evcilleştirmiş ve tarımla** uğraşmışlardır. Gıda ihtiyaçlarının yürütülen tarımsal faaliyetlerle karşılandığı bu dönemde daha düzenli beslenme ve hayat şartları oluşmuştur. İnsanların hayat standartlarına olumlu etki yapan bu gelişme ile dünya nüfusunda ikinci sıçrama dönemi yaşanmıştır.

Üçüncü Sıçrama Dönemi

Sanayi Devrimi'yle beraber meydana gelmiştir. Tıpta ilerlemeler sağlanmış, beslenme ve sağlık koşullarının gelişmesiyle insanın yaşam standartları yükselmiştir. Bu durum, nüfusun kayda değer bir artış göstermesini sağlamıştır. İlk olarak Avrupa'da ortaya çıkan Sanayi Devrimi, bu kıtada önemli oranda nüfus artışını da beraberinde getirmiştir.

20. yüzyıl, dünya nüfusunun insanlık tarihindeki en büyük artışına sahne olmuştur. 1900 yılında yaklaşık 1,5 milyar olan dünya nüfusu günümüzde 7,5 milyara ulaşmıştır. Nüfusun gelişim seyrine bağlı olarak yapılan hesaplamalar, dünya nüfusuna ait artış hızının 1970'lerden itibaren düştüğünü göstermektedir. Nüfus artış hızı 1970 itibarıyla yıllık %2'nin üzerinden yavaş yavaş düşmeye başlamış, 2010'da %1 civarında olan bu hızın 2050'ye gelindiğinde ise %0,5 düzeyine düşeceği tahmin edilmektedir. Buna rağmen dünya nüfusu artmaktadır.

Dünya nüfusunun 2030'lara doğru 8 milyara, 2050'de ise 9 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir.